

Предтракийското население на нашитѣ земи

отъ В. Миковъ

Кои сж първитѣ обитатели на Балканския полуостровъ, колко етноложки наслоявания е имало преди заселването на индоевропейцитѣ — това сж въпроси, които сж занимавали мнозина, особено тѣзи които сж работили върху историята на древна Гърция. При своитѣ изучвания, всички изследвачи сж дошли до едно заключение, че преди идването на тракитѣ, гърцитѣ и илиритѣ, на п-ва е живѣло едно население отъ неиндоевропейски произходъ. Но какво е било това население, къмъ коя етноложка група трѣбва да се отнесе и колко етноложки наслоявания е имало, никой отъ изследвачитѣ не дава отчасти поне положителенъ отговоръ. Мненията сж така противоречиви и въпроситѣ така комплицирани, че при досегашнитѣ археологически изучвания, палеонтологически материали и палеолингвистически данни, изследвачтѣ се намира въ невъзможность да дойде до сигурни заключения. А това се дължи изключително на не още достатъчнитѣ разкопки и изследвания въ земитѣ на Балканския п-въ, който още отъ най-далечно време е билъ арена, където сж се срѣщали различни култури, раси и племена, идвали отъ близкитѣ и по-далечни страни.

Материалитѣ, добити до сега отъ разкопкитѣ и изследванията на предисторическитѣ селища у насъ, както и въ съседнитѣ страни, сж още съвсемъ недостатъчни да ни дадатъ пълна представа за културитѣ, които сж се напластявали една подиръ друга, както и за народитѣ носители на тази или онази култура. Но въпрѣки това, ние можемъ за сега съ голѣма вѣроятность да кажемъ, че презъ старата каменна епоха у насъ е живѣлъ единъ народъ, който изчезва и за много вѣкове земитѣ ни сж били безлюдни. Къмъ началото на неолита, отново намираме незначителни следи отъ човѣка. Въ началото на втората половина на последната епоха, по нашитѣ долини, полета и въ пещеритѣ живѣе компактно население отъ другъ произходъ, а презъ така наречената каменно-медна епоха въ източната половина на българскитѣ земи се заселва новъ народъ, дошелъ отъ северо-изтокъ. И двата последни народа, първиятъ отъ които живѣе въ западната половина на п-ва, а вториятъ въ източната, доживѣватъ у насъ до началото на бронзовата епоха, когато подъ натиска, може би, на индоевропейцитѣ, тѣ напушатъ за винаги своитѣ селища.

Отъ палеонтологическитѣ материали, открити въ пещеритѣ и селищнитѣ могили, се вижда, че презъ рания неолитъ у насъ е живѣло население отъ северенъ произходъ, презъ късниа неолитъ отъ срѣдиземноморски произходъ и население — негроиденъ типъ, а презъ каменномедната епоха вече имаме смѣсица на типове отъ срѣдиземноморски, северенъ, негроиденъ и единъ брахикефалъ отъ неустановенъ произходъ.

Палеолингвистичнитѣ данни ни показватъ, че действително преди идването на индоевропейцитѣ на п-ва е живѣло население сродно съ старитѣ народи на Предна Азия.

Засегнатитѣ по-горе въпроси ще бждатъ разгледани възъ основа на досегашнитѣ изучвания у насъ, безъ да се впускаме въ подробности, и безъ да се спираме на изказанитѣ до сега най-различни мнения. Съ това въпросътъ съ предтракийското население въ нашитѣ земи не се разрешава. Но следъ бждещитѣ разкопки, при които биха се

открили нови археологически и палеонтологически материали и при обстоянитѣ проучвания на предисторическитѣ селища ще можемъ по-смѣло да говоримъ за народитѣ населявали Балканския п-въ преди тракитѣ, гърцитѣ и илиритѣ.

Винаги при разглеждане най-старата история на човѣчеството, най-напредъ се поставягъ следнитѣ три въпроса: — какъ, кога и кжде се е появилъ човѣка? — И едва ли има другъ въпросъ, по който въ последнитѣ десетилѣтия, така много да се е спорило, както по произхода на човѣка.

Човѣкътъ безсъмнено, както и животнитѣ, не се е появилъ отъ единъ пжтъ, а постепенно е еволюиралъ, като е прекаралъ много степени на развитие, за да стигне до истинския човѣкъ. А кога се е появилъ истинския човѣкъ, кога отъ животинското настѣпва човѣшкото, т. е. кога е била завършена тази еволюция, за сега не е установено: — едни приематъ, че презъ терциерния, а други — презъ четвъртичния периодъ. Човѣшки кости въ терциернитѣ пластове още не сж намѣрени, както не сж открити и сигурни орждия, работени отъ човѣшка ржка. Намѣрени сж не голѣми кременни отломъци, така нареченитѣ еолити, които по своята форма наподобяватъ на по-къснитѣ изкуствени орждия. Около еолититѣ, каквито най-много сж събрани въ Франция и Белгия се води оживенъ споръ: — едни ги приематъ за дѣло на човѣка, когато други отричатъ това твърдение, като отдаватъ тази форма на действието на природата¹). Въз основа на досегашнитѣ изучвания може да се предполага, че човѣкътъ се е появилъ на земята въ началото на четвъртичната епоха. Сигурни следи и кости отъ него сж открити едва отъ втората междуледникова епоха.

Въпросътъ: кжде за първи пжтъ се е появилъ човѣкътъ, е още по-споренъ. Отъ досегашнитѣ разкопки и издирвания по всичкитѣ части на земята, се установява, че навредъ човѣкътъ е сществувалъ презъ ледниковата епоха, но до сега, за никоя страна въпросътъ не е разрешенъ съ положителностъ. Едно само е най-сигурно, че най-много следи отъ първия човѣкъ сж намѣрени въ западна Европа — Франция, Испания, Англия, Белгия, Германия и Северна Африка.

Четвъртичната епоха се дѣли на две — на дилувиална или плеистоценъ и алувиална или холоценъ. Дилувиалната епоха отговаря на палеолита, или старата каменна епоха, а алувиалната на неолита или новата каменна епоха и епохата на металитѣ. Палеолита се дѣли на ранъ, или епоха на мамута, и късенъ, или епоха на северния елень. Предисторичитѣ сж раздѣлили стария палеолитъ на три епохи: — шелска, ашелска и мустерска, а новия — на оренияшка, солутрейска и мадленска.

Климатътъ въ Европа, презъ шелската и първата половина на ашелската епоха е билъ топълъ; на топлия климатъ сж отговаряли тропическа флора и фауна. Отъ тѣзи епохи сж открити най-старитѣ безспорни следи отъ човѣка. Къмъ края на ашелската епоха, климатътъ застудява; презъ мустерската е вече студень, планинитѣ сж покрити съ ледове и снѣгове, а съ това и флората и фауната се промѣнятъ. Човѣкътъ се настанява въ пещеритѣ, кждето именно се намиратъ и неговитѣ останки. Останкитѣ на изкопаемия човѣкъ отъ стария палеолитъ се различаватъ отъ тѣзи на новия палеолитъ. Такива сж намѣрени само въ Срѣдна и Западна Европа.

Новиятъ палеолитъ или епохата на северния елень съвпада съ последния ледниковъ периодъ, когато по високитѣ планини е имало вѣчни снѣгове, а по долинитѣ се спускали голѣми глечери. Главни представители на животинския миръ сж били северниятъ елень, пещерниятъ конь, пещерната мечка, пещерната хиена и др.

Останкитѣ на човѣка отъ тази епоха сж по-многобройни и се намиратъ повечето въ дилувиалнитѣ пластове на пещеритѣ. Човѣкътъ презъ това време е живѣлъ въ пеще-

¹) M. Boule, Les hommes fossiles. Paris 1923, стр. 127 и сл.

ритъ и подъ надвеснитъ скали; той се занимавалъ, както и неговитъ прадѣди съ ловъ и риболовство. Неговитъ орджия, направени отъ камъкъ и кремъкъ иматъ по-правилна форма. Сега вече той е обработвалъ и костъта, рисувалъ е по стенитъ на пещеритъ и е погребвалъ своитъ мъртви.

Отъ горнитъ подѣления на новия палеолитъ, останки само отъ първата — ореняшката епоха се намиратъ почти навредъ изъ Европа, когато следитъ на останалитъ две епохи, особено на мадленската сж открити само въ Сръдна и Западна Европа.

Отъ досегашнитъ изследвания въ земитъ на Балканския п-въ се установява, че най-старитъ следи на човѣка, които сж открити въ България, се отнасятъ къмъ новия палеолитъ. Открититъ останки въ пещерата Крапина въ Хърватско¹⁾, както и черепа отъ Бѣлградъ²⁾, изоставяме, защото останкитъ отъ Хърватско сж вѣнъ отъ предѣлитъ на п-ва и тѣ се отнасятъ къмъ мустерската епоха, а черепътъ отъ второто находище е несигуренъ.

При разкопкитъ въ пещерата Топля, до Г. Желѣзна, още презъ 1899/1900 г., сж намѣрени останки отъ дилувиална фауна, но никакви следи отъ човѣка³⁾. Въ Малката пещера до Търново⁴⁾, както и пещерата Моровица до с. Гложене (Тетевенска околия), покрай дилувиалната фауна сж открити и първитъ нѣколко кременни и едно костено орджие, правени отъ човѣка⁵⁾. Но многобройнитъ кости на отдавна измрѣли животни и изобилнитъ кременни и костни орджия, открити въ Темната дупка до Карлуково (Луковитско), установяватъ по най-безспоренъ начинъ, че презъ палеолита у насъ е живѣлъ човѣктъ⁶⁾. Това се доказва и отъ най-новитъ разкопки въ пещерата Миризливка до с. Орѣшецъ (Бѣлоградчишка ок.)⁷⁾.

Останкитъ отъ дилувиалната фауна сж отъ пещерна мечка (*Ursus spelaeus*), пещерна хиена (*Hyaena spelaea*), пещеренъ конь (*Equus Caballus fossilis*), северенъ еленъ (*Servus sp.*) и др. Културнитъ останки на първия поселникъ въ нашитъ пещери, който е билъ ловець, се състоятъ отъ кременни ножове и стъргалки, върхове за копия и стрели и костени орджия. Тѣзи орджия по типъ се отнасятъ къмъ началото на късния палеолитъ или, по-точно казано, къмъ ореняшката епоха⁸⁾. Най-сигурни следи отъ ореняшката епоха сж открити и на северъ отъ Дунава — въ Трансилвания⁹⁾, когато въ Сръдна и особено въ Западна Европа, останкитъ отъ тази епоха сж многобройни. При най-грижливитъ издирвания въ пещеритъ и изъ другитъ части на п-ва, включително Гърция и островитъ, до сега не сж намѣрени никакви следи отъ човѣка на старата каменна епоха, а всичко открито принадлежи на неолита¹⁰⁾. По всичко изглежда, че камениститъ острови на Егейско море, не сж нищо друго, освенъ планински върхове на потънала въ водитъ земя, която е съединявала Гърция съ М.-Азия¹¹⁾. Отъ тази потънала суша сж

¹⁾ С. Gorjanović-Kramberger, *Život i kultura diluvijalnoga čovjeka iz Krapine*. Zagreb 1913, стр. 7.

²⁾ N. Žuranić, *Les premiers habitants des pays Yougoslaves*, *Revue Anthropologique* 1919, стр. 9.

³⁾ Г. Бончевъ, *Тр. Пр. И. Д. кн. I*, стр. 11.; Ил. Стояновъ, *Тр. Пр. И. Д. кн. IV*, стр. 139. — Авторитъ погрѣшно датиратъ неолитнитъ културни материала къмъ палеолита.

⁴⁾ Р. Поповъ, *Приноси къмъ дилувиалната фауна на България*, въ *Сп. А. Н.*, кн. VII. 1913, стр. 121, 135.

⁵⁾ Р. Поповъ, *Разкопки въ пещерата Моровица*, въ *И. А. Д. кн. III*, 264, 267—269.

⁶⁾ Р. Поповъ, *Пещерата Темната дупка*, 1931, стр. 129.

⁷⁾ Р. Поповъ, *Пещерата Миризливка*, 1933.

⁸⁾ Р. Поповъ, *Пещерата Темната дупка*, стр. 130 и сл.

⁹⁾ H. Breuil, *Stations paléolithiques en Transylvanie*. *Bull. Société des Sciences de Cluj* t. II. 2. 1925, стр. 193—217.

¹⁰⁾ J. de Morgan, *La préhistoire orientale*. Vol. III 1925, стр. 152.

¹¹⁾ J. de Morgan, стр. 150.

останали да стърчат само върховетъ. А понеже не тѣ, а долините и равнините сж били обитавани, то заедно съ тѣхното потъване е потънала и първата култура на най-старите поселници отъ южните предѣли на Балканския п-въ. Кога именно е потънала тази земя, това е въпросъ, на който геолозите различно отговарятъ. Едни твърдятъ, че човѣкътъ е билъ свидетелъ на тази катастрофа, когато други приематъ, че това е станало много по-рано.

Сега остава да се спремъ на най-главния въпросъ: кои сж носителите на тази палеолитна култура у насъ, кои сж първите обитатели, подгонили северния еленъ, пещерния конь, кои първи сж влѣзли въ неравна борба съ пещерната мечка, кои първи сж оглушавали съ виковетъ си долините и усойте на нашите предпланини?

Най-старата човѣшка раса открита до сега въ Европа принадлежи, къмъ така наречената неандерталска раса, чийто останки сж намѣрени въ Германия, Франция, Англия, Испания, Палестина и др.¹⁾ и която е съществувала презъ цѣлия ранъ палеолитъ. Това е раса, която по своя физически типъ съществено се отличава отъ съвременните човѣшки раси²⁾. Човѣкътъ е билъ съ низкъкъ ръстъ, дългоглавъ, съ силно изпъкнали орбитни джги и съ дръпната назадъ долна челюсть.

Презъ късния палеолитъ, въ Европа има нови типове раси, съвършено различни отъ неандерталската³⁾. Отъ тази епоха или епохата на северния еленъ, сж открити многобройни човѣшки скелети, които могатъ да се раздѣлятъ на три раси:

1. Негроидна раса отъ Грималди, която се явява въ началото на ореняшката епоха; тя е била съ нискъкъ ръстъ и дългоглава.

2. Кроманьонска раса, живѣла презъ цѣлата епоха на северния еленъ и просъществувала и презъ неолитната и отчасти и презъ бронзовата епоха; тя е била съ високъкъ ръстъ и дългоглава.

3. Шанселадска раса, живѣла презъ мадленската епоха; тя е съ дребенъкъ ръстъ и дългоглава. Скелетътъ на тази раса наподобява този на днешните ескимоси.

До сега въ нашите пещери, между палеолитните материяли не сж намѣрени скелети. Откритите въ пещерата Топля човѣшки кости сж незначителни⁴⁾ и по тѣхъ, както и по нѣколкото дребни кости отъ Темната дупка, не може да се опредѣли, къмъ коя отъ горните три раси е принадлежалъ първиятъ човѣкъ у насъ. Откритиятъ въ Деветашката пещера скелетъ, който се смѣта отъ Р. Поповъ за късно палеолитенъ⁵⁾, ще трѣбва да приемемъ за неолитенъ.

Най-старите човѣшки кости, открити най-близо до нашите земи, сж тѣзи отъ пещерата Крапина, които сж отъ неандерталски човѣкъ, живѣлъ презъ ранния палеолитъ. Следите на ореняшкия човѣкъ се явяватъ въ много страни въ Европа, а най-близо до нашите земи — въ Унгария, Румъния и Русия⁶⁾. Въ последните страни обаче не сж открити още никакви човѣшки скелети отъ тази епоха. Човѣшки скелети отъ ореняшката епоха, въ близко съседство съ Източна Европа, сж намѣрени при Předmost и Brün въ Моравия, които представятъ единъ типъ отъ кроманьонската раса⁷⁾. Тѣй като скелети отъ грималдската раса сж открити само въ С. з. Италия, на границата съ Франция, а шанселадската раса е живѣла презъ мадленската епоха, отъ която въ Ю. и. Европа не сж

¹⁾ Early man. His origin, developement and culture. London 1931, стр. 19.

²⁾ M. Boule, Les hommes fossiles, стр. 312.

³⁾ M. Boule, Les hommes fossiles, стр. 317.

⁴⁾ Ил. Стояновъ, Тр. Пр. И. Д., кн. II, стр. 134.

⁵⁾ Р. Поповъ, Единъ интересенъ черепъ отъ Деветашката пещера, Ловечъ и Ловчанско, кн. I, стр. 74.

⁶⁾ G. Goury, Origine et Evolution de l'humanité. Paris 1927, стр. 192—193.

⁷⁾ M. Boule, Les hommes fossiles, стр. 269.

намърени никакви следи, то можем да приемемъ, че у насъ презъ началото на епохата на северния еленъ или ореняшката епоха, е живѣлъ човѣкъ отъ кроманьонска раса, т. е. човѣкъ съ високъ ръстъ, дълга глава, съ низко и широко лице, слабо издадена напредъ орбитна дъга, тѣсенъ и дълъгъ носъ и съ здрава долна челюсть. Ръцетѣ въ сравнение съ краката сж дълги. Този типъ се задържа и презъ цѣлия неолитъ въ нѣкои части на Европа¹⁾ и изчезва подъ напора на кжсоглавитѣ индоевропейски племена.

Отъ другитѣ две епохи у насъ не сж открити до сега никакви културни или човѣшки останки. Въ Източна Европа (Чехия и Унгария), останкитѣ отъ солютрейската епоха сж много бедни, а още по-бедни сж останкитѣ отъ мадленската епоха, каквито до този моментъ сж открити само въ Полша и Русия.

И въ прехода отъ палеолита къмъ неолита у насъ до сега не сж намърени никакви следи отъ човѣшка култура. Защо изчезватъ и кжде сж отишли първитѣ обитатели на нашитѣ земи, е трудно да се отговори. Може би, при своето най-широко разпространение, презъ солютрейската епоха, ледоветѣ отъ нашитѣ планини сж прогонили първитѣ обитатели или първитѣ преселници сж били свидетели на онази страшна катастрофа, при която сж погинали и първитѣ преселници на Егея.

Неизвестно колко стотини вѣкове, земитѣ ни сж били отново безлюдни и едва въ началото на неолита, което начало е мжчно да се опредѣли, въ нашитѣ земи намираме за втори пжтъ следи отъ човѣшки животъ.

Новокаменната или неолитната или както още се нарича епоха на огладения камъкъ се характеризира съ изгладена бравда, много добре ретуширани върхове за стрели, обработване на земята и глинени сждове. Климатътъ се промѣня и става почти като съвременния, ледоветѣ окончателно се оттеглятъ на северъ; много области ставатъ обитаеми, а други, като Централна Азия и Северна Африка запустяватъ. Тамъ рѣкитѣ пресѣхватъ и човѣчеството е трѣбвало да търси нови жилища. Обитателитѣ на Алпитѣ, заедно съ северния еленъ се отправятъ следъ ледоветѣ, а тѣзи отъ Африка и южнитѣ области тръгватъ за къмъ Европа. Фауната е почти като днешната, обаче съ изобилие на елени, сърни, глигани, говеда и др.

За различни страни, новокаменната епоха започва въ разни времена — въ едни много рано, а въ други свършва много късно. Изобщо, колко време е траяла неолитната епоха, отъ кога е започнала и кога е свършила, съ положителност засега не може да се установи. Обикновено се приема, че тя почва отъ къмъ 15000, 12000, дори и преди 8000 г. пр. Хр. и свършва около 2000 г. пр. Хр. За нашитѣ земи може да се приеме последната дата.

Въ България до сега сж открити много селища и материали отъ новокаменната епоха, но въпрѣки това, строга научна класификация на тази епоха не може да се направи. Преди всичко само една незначителна частъ отъ селищата сж разкопани и главно, че неолитътъ у насъ се развива подъ най-различни влияния. Макаръ и изследванията да сж недостатъчни, новокаменната епоха бихме могли да раздѣлимъ на рана, която свършва къмъ 3500 г. пр. Хр., късна — отъ 3500 до 1900 г. пр. Хр. и каменно-медна епоха — отъ 2500—1900 г. пр. Хр.²⁾

Селищата отъ неолитната епоха се отличаватъ съ изобилието на глинени фрагменти, кремenni отломъци, кости отъ животни и хромелни камъни. Тѣ се намиратъ изключително покрай изворитѣ и рѣкитѣ на предпланинскитѣ области и полетата или въ пещеритѣ. Селищата можемъ да раздѣлимъ на открити, пещерни и могилни. Къмъ рания неолитъ принадлежатъ само нѣкои отъ открититѣ селища, къмъ късния се

¹⁾ R. Furon, La prehistoire. Paris 1928, стр. 129.

²⁾ В. Миковъ, Предисторически селища и находки въ България. 1933, стр. 23.

отнасятъ открититѣ и пещернитѣ селища, а къмъ каменно-медната епоха — селищнитѣ могили и културнитѣ останки на най-горнитѣ пластове на другитѣ видове селища. Материалитѣ въ разнитѣ видове селища, значително се отличаватъ едни отъ други: — най-бедни сж селищата на рания неолитъ, а извънредно богати — тѣзи отъ каменно-медната епоха. Общо взето, презъ новокаменната епоха у насъ се наблюдаватъ три прекъсвания на културата и всѣко прекъсване отговаря на идването на новъ народъ.

Презъ неолитната епоха въ Европа е имало нѣколко културни центрове, всѣки отъ които покрай самостоятелното си развитие е попадалъ подъ по-силно или по-слабо влияние на съседната култура. Западноевропейската неолитна култура нѣма нищо общо съ тази на Срѣдна и Източна Европа. Последната се раздѣля на нѣколко подгрупи, всѣка отъ които носи или името на нѣкое съ типична култура находище или споредъ вида на орнаментитѣ или формата на сждоветѣ. Презъ неолита българскитѣ земи сж влизали въ кръга на така наречената спирало-меандро-лентеста керамика, а презъ каменно-медната въ известната рисувана керамика.

Най-старитѣ следи на рания неолитъ у насъ сж едва доловими. Открититѣ при Мадара материали сж много оскѣдни; тѣзи отъ Алтимиръ (Орѣховско), Мездра (Врачанско), както и нѣколкото каменни бравички — калъпестъ типъ изъ разни краища, сж незначителни. Въ първитѣ две селища сж намѣрени предимно кремenni орждия, кости отъ животни, незначителни фрагменти отъ сждове, а въ последното — отъ споменатия типъ бравичка и фрагменти отъ глинени сждове. Населението отъ горнитѣ селища се е занимавало главно съ ловъ и риболовство; земедѣлието е било въ началото си. Орждията сж били отъ кремъкъ, камъкъ и кость. Въ горитѣ е имало изобилно дивечъ — сърни, елени, глигани, говеда, коне¹⁾ и пр. Тѣзи първи селища сж били напуснати едновременно безъ да бждатъ населени втори пжтъ, и тѣхнитѣ първи обитатели изчезватъ, като отсжпватъ мѣстото си вѣроятно на нови заселници.

Първитѣ преселници презъ новокаменната епоха на югъ отъ Дунава, безъ съмнение, ще да сж били отъ сжщия произходъ, отъ който сж били и тѣзи, отъ другитѣ части на Европа, близки до нашитѣ земи. Въпросътъ съ неолитнитѣ обитатели въ Европа е много споренъ, особено що се отнася до първитѣ заселници презъ тази епоха. Едни приематъ за най-стари обитатели единъ дългоглавъ, малко видоизмѣненъ представител на кроманьонската раса, съ високъ ръстъ и кжсо лице, втори приематъ — *homo mediterraneus* — дългоглавъ, съ обло лице и низкъ ръстъ, а трети — *homo nordicus*, — съ високъ ръстъ дълга глава и дълго лице. Повечето отъ авторитѣ сж съгласни, че едва къмъ края на неолита въ Европа се явяватъ кжсоглавитѣ.

Единственото разкопано селище отъ рания неолитъ у насъ, е това при Мадара. Възъ основа на открития въ пещерата до с. Деветаки (Ловчанска ок.) скелетъ, ще може да се опредѣли отчасти поне расата, живѣла презъ това време по нашитѣ мѣста. Скелетътъ е погребанъ въ свито положение, при него не се намѣриха никакви предмети, за да може да се датира. Отъ сондажнитѣ разкопки се установява, че пещерата е била обитавана презъ късния неолитъ и каменно-медната епоха.²⁾ Но отъ това не следва, че тя не е била обитавана и презъ рания неолитъ, тѣй като тукъ има всички условия за животъ, а отъ друга страна въ пещерата още не сж правени системни разкопки. Откритиятъ скелетъ е на индивидъ съ дълга глава и дълго лице, съ силенъ прогнатизъмъ и почти високъ ръстъ, 174 см.³⁾ — следователно този скелетъ може да се отнесе къмъ народъ отъ северенъ произходъ. Безспорно, нашиятъ случай не е изолиранъ и че действително, първитѣ неолитни обитатели по Срѣдни и Долни Дунавъ сж били отъ северенъ произходъ т. е. *homo nordicus*, показватъ

¹⁾ По-късно коньтъ изчезва отъ нашитѣ земи и се явява отново презъ бронзовата епоха.

²⁾ В. Миковъ, Приносъ къмъ неолитната култура у насъ. И. А. И. кн. V, стр. 312.

³⁾ Р. Поповъ, Единъ интересенъ черепъ отъ Деветашката пещера, стр. 74.

находките отъ съседнитѣ страни. Въ Чехия и Унгария презъ неолита е живѣла една дългоглава раса отъ северенъ произходъ.¹⁾ Най-старата раса въ централна Русия е съ високъ ръстъ, дълга глава и дълго лице.²⁾ Въ Ю. з. Русия, въ Украйна, Волиния и въ Полша дългоглавитѣ съ високъ ръстъ преобладаватъ презъ неолитната епоха;³⁾ тѣ сж погребвали своитѣ мъртви въ свито положение, и като азилския човѣкъ сж боядисвали тѣлата на умрѣлитѣ съ червена боя. Въ много случаи черепитѣ на тази дългоглава тѣснолика, съ руса коса и високъ ръстъ раса⁴⁾ сж съ силенъ прогнатизъмъ,⁵⁾ какъвто е случаятъ съ черепа отъ Деветашката пещера. Отъ казаното по-горе, може да приемемъ, че скелетътъ отъ Деветаки принадлежи на индивидъ отъ северенъ произходъ, а следи отъ тази раса намираме и презъ каменно-медната епоха въ селищнитѣ могили.⁶⁾

Началото на късния неолитъ е неизвестно, но краятъ му съпада съ каменно-медната епоха и окончателно свършва въ началото на бронзовата. Останки отъ това време намираме, както се каза вече, въ открититѣ селища и въ пещеритѣ. Отъ многобройнитѣ селища, каквито сж открити почти въ всички краища на страната ни, нито едно не е разкопано и изследвано системно. Ето защо, за сега не може да се установи, нито началото, нито по-добре връзкитѣ на късния неолитъ у насъ съ съседнитѣ области. Отъ този голѣмъ брой селища, само пещерата Моровица до с. Гложене (Тетевенска околия) е разкопана по-добре, а отъ многото други селища, като при Кремиковци, Г. Богоровъ, Яна, Курило, Илиенци (Софийско), Мурсалево (Дупнишко), Витболъ (Видинско), Островъ (Орѣховско), Садовецъ (Луковитско), Плѣвенъ, Баховица, пещеритѣ при Деветаки и Лжжене (Ловчанско) и др. сж събрани било по повърхността или чрезъ сондажни разкопки незначителни материали. Въ най-долнитѣ пластове на тѣзи селища сж открити каменни брадвички и чукове безъ дупки. Въ най-горнитѣ обаче тѣ сж съ дупки, и нѣкои отъ тѣхъ наподобяватъ и формитѣ на метални орждия. Отъ кремъка сж правени върхове за копия и стрели, ножове и стъргалки. Костта е употребявана за върхове за копия и стрели, шила, игли, длета, дрѣжки за брадви, украси и др. Керамиката отъ долнитѣ пластове е само съ нарѣзи, когато въ горнитѣ — тя е съ врѣзани спирали и меандри, жглести релефни пояси и по-малко съ рисувани и инкрустирани орнаменти. Сждоветѣ отъ долнитѣ пластове сж безъ дрѣжки, а въ горнитѣ тѣ сж съ малки пѣпечести дрѣжки пробити отвесно или съ широки отвесни единични или двойни дрѣжки, прикрепени около устата. Една особеностъ за тази епоха въ Дунавскитѣ земи, сж глинени фигурки, които се намиратъ само въ горнитѣ пластове. Въ най-горнитѣ пластове сж открити и първитѣ метални предмети. Обитателитѣ на открититѣ селища сж строили колиби отъ прѣти, измазвани отвънъ и отвътре съ глина, която следъ това е била изпичана. Тѣ се занимавали съ земедѣлие, (за това свидетелствуватъ многото хромелни камъни, увжлено жито и др.), съ ловъ и риболовство, убивали сж сърни, елени, глигани, говеда и пр. (коньтъ тогава не е живѣлъ по нашитѣ мѣста).

Но колкото и да е оскъденъ материалътъ отъ късния неолитъ, въз основа на глинени фрагменти, нѣколко сжда и другитѣ материали се вижда следното: единъ пѣтъ заселени селищата, тѣ сж били напустнати едва въ началото на бронзовата епоха.⁷⁾ Късниятъ неолитъ у насъ принадлежи къмъ така наречената спирало-меандро-лентеста керамика,⁸⁾ която

¹⁾ M. Boule, *Les hommes fossiles*, стр. 347.

²⁾ *Ibid.*, стр. 347; N. Županić. *Les premiers habitants des pays Yougoslaves*. *Revue Anthropol.* 1919, стр. 18.

³⁾ M. Boule, стр. 347.

⁴⁾ *Ibid.*, 347; G. Sergi, *Le prime e le più antiche civiltà*, Torino 1926, стр. 304.

⁵⁾ Ю. В. Готье, *Очерки по истории материальной культуры восточной Европы*, 1925, стр. 54.

⁶⁾ Кр. Дрончиловъ, *Предисторически черепи отъ България*, И. А. И. кн. II., стр. 197.

⁷⁾ St. Casson, *Macedonia, Thracia und Illyria*, 1926, стр. 111.

⁸⁾ H. Schmidt, *Vorgeschichte Europas*, 1928, стр. 84.

е обхващала земитѣ отъ Унгария до Мала-Азия. Отначало тази култура се е развивала самостоятелно на п-ва, което се вижда отъ еднообразнитѣ културни останки отъ долнитѣ пластове. По-късно обаче тя попада подъ силното културно влияние на юга — Егея и Троя, както и подъ влиянието на късната неолитна култура на Чехия и Унгария. Но най-голѣмо влияние върху тази култура сж указали земитѣ на изтокъ — земитѣ заети отъ обитателитѣ на селищнитѣ могили, на които се дължатъ много форми сждове и рисуванитѣ съ грифитна боя орнаменти. Открититѣ до сега у насъ селища отъ късния неолитъ се намиратъ повечето въ западната половина на българскитѣ земи. Тѣ заедно съ селищата на това време отъ Сърбия, Босна и Македония образуватъ южната частъ отъ спирало-меандро-лентестата керамика.

Повечето отъ изследвачитѣ приематъ за най-стари обитатели на Сръдиземноморскитѣ области отъ Мала-Азия до Испания и Северна Африка — homo mediterraneus¹⁾, т. е. раса съ низъкъ ръстъ, дълга глава и валчесто лице²⁾. У насъ, както видѣхме, не сж правени повече разкопки въ селищата на късния неолитъ и не сж намѣрени никакви човѣшки скелети, но въ замѣна на това въ селищнитѣ могили отъ Русе и Балбунаръ, както и въ селищата отъ това време въ съседнитѣ страни сж открити значителенъ брой скелети. Въ неолитнитѣ пластове на островъ Критъ сж намѣрени най-много черепи отъ раса съ низъкъ ръстъ и дълги глави³⁾; старитѣ троянци сждо така сж били съ дълги глави и низъкъ ръстъ⁴⁾. Открититѣ въ Югославия черепи, най-много отъ които произхождатъ отъ неолитното селище при Винча, сж на индивиди съ низъкъ ръстъ (височина до 1.60 м.), дълги глави, овално лице и безъ съмнение тъмна кожа и очи⁵⁾ и сж принадлежали къмъ сръдиземноморската раса, която, както казахме по-горе, е населявала земитѣ около Сръдиземно море — Мала-Азия, Балканския п-въ, цѣла Южна Европа до Испания и Южна Африка⁶⁾. А че действително homo mediterraneus, т. е. сръдиземноморската раса е единъ старъ обитателъ на Балканския п-въ — следователно и на нашитѣ земи, който се запазва и презъ каменно-медната епоха, се потвърждава отъ единъ черепъ отъ селищната могила при Русе⁷⁾ и петъ черепа отъ Балбунарската могила.

Паралелно съ сръдиземноморската раса въ нашитѣ земи е живѣла и една сръдно-глава негроидна раса, черепи отъ която сж намѣрени въ Балбунарската могила и която N. Županić⁸⁾ намира въ земитѣ на Балканския п-въ. Но кога се е заселила тази раса, по-стара ли е или по-нова отъ първитѣ две раси — въпросътъ за сега остава откритъ.

Презъ каменно-медната епоха земитѣ отъ Моравия, С. и България, Ю. България, Ю. Македония и Тесалия сж образували една културна група съ много добре развита въ техническо отношение рисувана керамика⁹⁾. Останкитѣ на тази култура намираме въ така нареченитѣ селищни могили, чието разпространение у насъ се ограничаво на изтокъ отъ Янтра до Новопазарско и отъ Т. Пазарджишко до Анхиало. Тѣзи селища представятъ голѣми, въ видъ на пресеченъ конусъ могили, съ диаметри отъ 60—180 м. при височини отъ 2 до 15 метра. — Селищнитѣ могили сж разположени обикновено въ

¹⁾ M. Boule, Les hommes fossiles, стр. 352. O. Menghin Weltgeschichte der Steinzeit. Wien 1931, стр. 584.

²⁾ M. Boule, стр. 352.

³⁾ R. Dussaud, Les civilisations préhelléniques de la mer Egée. Paris 1914, стр. 446; G. Glotz, La civilisation Egéenne. Paris 1923, стр. 74.

⁴⁾ Н. Жупанић, Троянци и Аријевци, Глас Ср. Кр. Ак. 1911, стр. 215.

⁵⁾ N. Županić, Etnogeneza Jugoslovena, въ Rad Jugosl. Akad. znatn. и umjetn. 222, стр. 140.

⁶⁾ M. Boule, стр. 352; C. Sergi, Le prime e le più antiche civiltà, 1926, стр. 82.

⁷⁾ Кр. Дрончиловъ, Предисторически черепи отъ България, И. А. И. кн. II, стр. 196.

⁸⁾ N. Županić, Etnogeneza Jugoslovena, стр. 141.

⁹⁾ St. Casson, Macedonia, Thracia and Illyria, 1926, стр. 111.

равнините или малките полета на предпланините и то винаги въ съседство съ извори рѣки или блатата. До сега у насъ сж наброени около 220 могилни селища, отъ които сж разкопавани само четири. Тѣ сравнително другите праисторически селища сж най-добре изследвани. При разкопките се установява, че тия могили не сж нищо друго, освенъ укрепени селища, които сж се напластали въ продължение на нѣколко вѣка отъ последователното и постепенно натрупване на едно върху друго на нѣколко поселения. Обитателите на селищните могили сж дошли отъ къмъ северо-изтокъ; къмъ срѣдата на късния неолитъ тѣ сж се настанили въ източната половина на нашите земи и сж унищожили първата неолитна култура по Долни Вардаръ¹⁾ и Тесалия²⁾.

Въ всички дълбочини на могилите се намиратъ каменни бравички и чукове, които само въ най-горните пластове сж съ дупки. Отъ кремъка сж правени ножове, стъргалки и брадви. Костта е използвана за върхове за копия и стрели, игли, шила, гладилки и дрѣжки за брадви. Най-характерни, безспорно, за селищните могили сж изобилните глинени фрагменти и сждове. Въ тѣзи селища намираме разни форми глинени сждове, обикновено безъ дрѣжки. Повечето отъ тѣхъ сж богато украсени съ релефни, вдлъбнати, връзани, инкрустирани и рисувани орнаменти. Рисуваните орнаменти сж съ графитъ или въ нѣкои случаи съ червена или бѣла боя. Интересно е, че въ селищните могили е обратно — керамиката въ долните пластове е много добре развита и съ по-разновидни орнаменти, отколкото въ горните. Въ последните обикновено се срѣща релефниятъ и връзаниятъ орнаментъ и орнаментъ въ видъ на ленти. Отъ това се вижда, че могилните обитатели сж дошли на полуострова съ високо развита култура, която тукъ постепенно дегенерира. Въ най-горните пластове на могилите се намиратъ подобни глинени фигурки, каквито се намиратъ въ горните пластове на откритите селища. Забележителни за селищните могили сж и плоските костни идоли, неизвестни отъ никои други селища. Въ най-горните пластове сж намѣрени и първите метални предмети — медни четириръбести игли и овални брадви. Могилните обитатели сж строили колиби, които сж имали правоъгълна форма, и плетени съ прѣти и измазани отвънъ и отвътре съ глина. Тѣ сж погребвали своите мъртви въ близко съседство съ жилищата. Земедѣлието у тѣхъ е било доста развито, за което сждимъ по голѣмото количество хромелни камъни, мелници, жито и брашно, намѣрени при разкопките. Говедото, кучето и овцата сж били опитомени. Ловътъ не е билъ оставенъ на заденъ планъ — убивали сж сърни, елени, глигани и др. Могилните поселенци сж водили оживѣна търговия съ съседните земи, гдето сж разнасяли своите разкошно орнаментирани глинени сждове.

Всички селищни могили сж били напуснати внезапно и едновременно, когато сж били напуснати и откритите селища и пещерите т. е. въ началото на бронзовата епоха. Тогава цѣлиятъ Балкански п-въ се залива отъ нова вълна народи — индоевропейците.

Видѣхме, че въ западната половина на полуострова, както и въ нашите земи презъ края на ново-каменната и каменно-медната епоха е живѣло едно население отъ срѣдиземноморска раса, а източните земи сж били заети отъ друго население, което е живѣло въ земите отъ Украйна до Тесалия. По въпроса: кое е това население, къмъ коя етноложка група бихме могли да го отнесемъ и какъ бихме могли да го наречемъ, сж изказани най-противоречиви мнения.³⁾ Отдавна е изказано предположението, че носителите на рисуваната керамика сж били първите гърци,⁴⁾ други пъкъ виждатъ въ този народъ траките,⁵⁾

1) G. Childe, Dawn of European civilisation. London, стр. 68.

2) H. Frankfort, Asia, Europa and the Aegean and their Earliest Interrelations, 1927, стр. 14.

3) O. Menghin, Weltgeschichte der Steinzeit, стр. 526.

4) E. v. Stern, Die prämykenische Kultur in Süd-Russland. Moskou 1906, стр. 84.

5) H. Schmidt, Zeitschrift für Ethnologie, XXXVI, стр. 626. G. Wilke въ Ebert's Reall. II, стр. 208.

а напоследък, след като се обърна особено внимание на тази керамика и базирайки се на археологическите материали, се изказаха мнения, че останките от селищните могили принадлежат на едно население от не индоевропейски произход.¹⁾ Установено е, че племената, които сж населявали Мала-Азия, Северна Сирия, Армения и Кавказъ преди индоевропейците сж образували една езикова група, която не е нито индоевропейска нито алтайска.²⁾ Тази трета етническа група едни наричатъ алаордийци³⁾ други homo tauricus,⁴⁾ а трети — яфетиди.⁵⁾ Отъ тритѣ имена дадени на тѣзи преарийски народи ще приемемъ последното, като най-ново и което за сега е най-приемливо. Споредъ нѣкои изследвачи, яфетидитѣ сж обитавали голѣма часть отъ срѣдиземноморските земи отъ Кавказъ до Испания и се дѣлили на много племена — хетити, арменци, етруски, пелазги, лики, лиди, кари и др.⁶⁾ По физически типъ източната група праиндоевропейски племена или яфетидитѣ се отличавали съ много кжсия си черепъ. Челото имъ отпредъ е сплеснато назадъ и е като продължение на носа, а отзадъ иматъ силно сплесната глава, каквито и днесъ сж главитѣ на арменцитѣ, кюрдитѣ, нѣкои племена отъ Кавказъ, населението на Южния Тиролъ и българското население въ Западна Македония. Този типъ е известенъ въ науката като „арменски“ или „алпийски“ и се отличава отъ сжщинския индоевропейски, кжсоглавъ, който има по-изправено чело и не сплесната отзадъ глава. Яфетидитѣ не сж запазили своя физически типъ, а сж се смѣсили съ дългоглавитѣ отъ югъ и северъ, както и съ кжсоглавитѣ индоевропейци. Това се вижда особено добре и отъ езика на яфетидитѣ, който е смѣсица и въ който сж открити много думи отъ индоевропейски произходъ.⁷⁾ Насъ ни интересува източната група отъ преарийските племена, които сж по-близо до нашитѣ земи и на които се отдава рисуваната керамика и идолната пластика.⁸⁾ Отъ тѣхъ, по-голѣма роля сж играли пелазгитѣ и хетититѣ. За първитѣ се знае, че преди идването на индоевропейцитѣ сж населявали Тесалия, а знаемъ че Тесалия е влизала въ кржга на рисуваната керамика. Пелазгитѣ сж смѣсица отъ по-старото срѣдиземноморско население съ кжсоглавитѣ отъ Мала-Азия,⁹⁾ а последнитѣ сж яфетиди. Хетититѣ къмъ 1900 г. пр. Хр. сж образували силна държава въ Мала-Азия и Северна Сирия. Езикътъ на хетититѣ е билъ смѣсица, въ който покрай другитѣ езици е имало и много индоевропейски думи, а отъ това може да се извади заключение, че тѣ сж били смѣсица отъ нѣколко раси.

Въ земитѣ, кждето се е разпространила рисуваната керамика сж открити много глинени идоли. Най-интересни сж: глинениятъ идолъ отъ праисторическото селище при Винча на Дунава въ Сърбия, който представя хетитски типъ,¹⁰⁾ както и глинениятъ главичка отъ Габарево, която представя истински хетитски типъ. Не по-малко интересни сж и глинениятъ идоли отъ Русе¹¹⁾ и Балбунаръ,¹²⁾ които представятъ типични арменоиди или хетити; отпредъ челото имъ е сплеснато назадъ и е като продължение на носа, а отзадъ иматъ силно сплесната глава и голѣми изпъкнали очи. Много естествено, че тѣзи

¹⁾ VI. Dumitrescu, Fouilles de Casciorele, Dacia II, стр. 196.

²⁾ O. Menghin, Weltgeschichte, стр. 242.

³⁾ F. Hommel y N. Županić, Tragom za Pelazgima, Narodna Starina 3., стр. 223.

⁴⁾ Ebert's Reall., кн. V., стр. 378.

⁵⁾ N. Maar, Der dritte Ethnische Elemente, стр. 48.

⁶⁾ N. Maar, стр. 62; N. Županić, Tragom za Pelazgima, стр. 225; Ф. Браунъ, Первобытно население Европы, 1924, стр. 45.

⁷⁾ O. Menghin, стр. 556.

⁸⁾ O. Menghin, стр. 542.

⁹⁾ N. Županić, Tragom za Pelazgima, стр. 226; I. L. Myres, Who were the Greks, стр. 79.

¹⁰⁾ N. Županić, стр. 225.

¹¹⁾ Д. Костовъ, Предисторическата могила до Русе. Г. д. Н. М., 1922-1925, стр. 68.

¹²⁾ В. Миковъ, Селищната могила при Балбунаръ. И. А. И. кн. IV. 1926-27, стр. 272-3.

идоли ще да сж правени по подобие на общия кжсоглавъ яфетитски типъ, който безсъмнено е билъ и завоевателъ.

Видѣхме, че пелазгитѣ и хетититѣ, както и изобщо яфетидитѣ сж смѣсица отъ две или три раси. Това се доказва и отъ скелетитѣ, открити въ селищнитѣ могили. Отъ могилата при Русе произхождатъ 7 скелета, отъ които 5 — по-добре запазени, а отъ могилата при Балбунаръ — 25 скелета, отъ които 11 — по-добре запазени черепа. Отъ петтѣ черепа на Русенската могила се вижда, че единъ отъ черепитѣ е типиченъ представителъ на homo mediterraneus, който е старъ обитателъ на Балканския п-въ), и който, както казахме, вече е живѣлъ презъ късния неолитъ на цѣлия п-въ. Другиятъ черепъ е на мезокефалъ съ орловъ нось, а това говори за присѣтствието на северенъ типъ въ нашитѣ земи. Двата брахикефала принадлежатъ на типове, които ще трѣбва да търсимъ въ Европа и сж типични представители на индоевропейската раса. Върху черепитѣ отъ Балбунаръ по конкретно нищо не може да се каже, тѣ като тѣ и до сега не сж изучени. Отъ повърхностнитѣ измѣрения на 11 отъ запазенитѣ черепи се вижда, че 5 сж дългоглави отъ homo mediterraneus, 2 срѣдноглави отъ негроидна раса, 2 дългоглави отъ северенъ произходъ и 2 кжсоглави съ индекси 83.7 и 81.4, които се отличаватъ отъ предноазиятския арменоиденъ типъ. Отъ Кукутени въ Молдовия имаме 4 черепа — единъ кжсоглавъ, 2 срѣдноглави и 1 дългоглавъ²⁾. На каква дълбочина сж намѣрени русенскитѣ скелети, както и тѣзи отъ Кукутени не знаемъ, но скелетитѣ отъ Балбунаръ сж открити на еднаква дълбочина³⁾ — следователно, всички типове произхождатъ отъ едно население. Отъ цѣлата серия черепи се вижда, че могилното население не е отъ една раса, а смѣсица отъ нѣколко раси — дългоглави отъ срѣдиземноморски и отъ северенъ произходъ, срѣдноглави отъ негроиденъ произходъ и срѣдноглави и кжсоглави отъ индоевропейски произходъ. Макарь и остеоложкиятъ материалъ да е недостатъченъ, и да е още рано да се градятъ върху него сигурни заключения, все биха могли да се кажатъ още нѣколко думи въ подкрепа на предположението, че хетититѣ сж смѣсица отъ нѣколко раси, между които и индоевропейци. Това се вижда най-добре отъ присѣтствието на петъ черепа отъ индоевропейски произходъ отъ Русе, Балбунаръ и Кукутени. Отсѣтствието на типиченъ арменоидъ може да се обясни само съ това, че нашитѣ изследвания сж въ началото и до сега отъ всички 220 селищни могили сж разкопани 4, въ две отъ които сж намѣрени само 18 черепи!

Казахме по-горе, че яфетидитѣ не сж запазили своя типъ, нито езикъ, а сж били смѣсица отъ нѣколко раси; видѣхме, че пелазгитѣ сж обитавали най-южнитѣ области на рисуваната керамика и видѣхме сжщо, че хетититѣ, чийто езикъ е билъ смѣсица отъ нѣколко езика, предимно индоевропейския сж образували къмъ 1900 г. пр. Хр. голѣма държава въ Мала-Азия. Казахме сжщо че глинениѣ идоли наподобяватъ хетитски типъ, а черепитѣ отъ селищнитѣ могили сж смѣсица отъ нѣколко раси и най-последно споменахме по-горе, че въ началото на бронзовата епоха всички селища сж били напустнати и цѣлия полуостровъ се залива отъ нова вълна — индоевропейцитѣ. Това се констатира не само у насъ, но и въ съседнитѣ страни. Така селището при Casciorele въ Румъния е било напустнато внезапно отъ катастрофа, която може да се отдаде на движението на народитѣ и идването на индоевропейцитѣ. Въ⁴⁾ други селища въ Румъния обитавани по-късно се забелязва една не така богата култура, като тази презъ каменно-медна епоха, а това се дължи на новия народъ, дошълъ тукъ съ по-бедна култура⁵⁾. Археологическитѣ

¹⁾ Кр. Дрончиловъ, Предисторически черепи отъ България. И. А. И. кн. II, стр. 197 и сл.

²⁾ W. Scheid, Die Rassen der jüngeren Steinzeit in Europa. München 1924, стр. 53.

³⁾ В. Миковъ, Селищната могила при Балбунаръ. И. А. И., стр. 278.

⁴⁾ G. Stepaç, Les fouilles de Casciorele, Dacia II, стр. 196.

⁵⁾ V. Christescu, Les fouilles prehistoriques du lac de Boian, Dacia II, стр. 285.

изследвания въ Босна показватъ, че нито едно селище отъ неолитната епоха не е продължило и презъ бронзовата¹⁾. Всичко това ясно говори, че цѣлото могилно население, както и населението отъ другитѣ селища у насъ и въ съседнитѣ страни въ началото на бронзовата епоха, което отговаря на около 1900 г. пр. Хр.²⁾, подъ натиска на другъ народъ напуска своитѣ селища, като вѣроятно само една частъ отъ него се задържа, какъвто е случая съ нѣкои племена отъ пелазгитѣ³⁾. А това смѣсено население не може да се изсели другаде, освенъ въ Мала-Азия, кждето приблизително около това време се създава и голѣмото Хетитиско царство, основатели на което сж именно новодошлиитѣ отъ Европа народи кжсоглавитѣ хетити и кжсоглави индоевропейски племена, примѣсени съ дългоглави отъ юженъ и срѣдноглави отъ сѣверенъ произходъ. А че е имало изселване отъ Европа въ М.-Азия, говорятъ и многобройнитѣ топографски имена отъ неиндоевропейски произходъ, които се срѣщатъ въ Тесалия, Македония, Тракия и Мала-Азия, а такива сж споредъ езиковедцитѣ Р. Kretschmer и Fick, всички имена на градове, рѣки и планини, които окончаватъ на σος и νθα, като Ὀδησσος, Ἀγησσος, Καλλάτις, Ὀρβηλος, Ὀλινθος и мн. др.

Всичко казано до тукъ може да се резюмира въ следнитѣ редове: Въ началото на новия палеолитъ, т. е. ореняшката епоха или преди повече отъ 30,000, 50,000 или може би 100,000 години у насъ е живѣло едно население съ дълги глави отъ кроманьонска раса. Следъ тази раса неизвестно колко хиляди години, земитѣ ни сж били безлюдни и едва въ началото на ново-камената епоха отново намираме следи на човѣкъ съ високъ рѣстъ дълга глава и дълго лице. Къмъ срѣдата на ново-каменната епоха, т. е. въ началото на късния неолитъ, старото население отстѣпва мѣстото си на ново население, дошло отъ югъ или юго-изтокъ, съ низкъ рѣстъ, дълга глава и овално лице отъ срѣдиземноморска раса, което е било примѣсено съ негроиденъ типъ. И най-последно къмъ срѣдата на късния неолитъ — около 2,500 г. пр. Хр. източната половина на Балканския п-въ се заема отъ население дошло отъ с. и., което е било смѣсица отъ нѣколко раси. Отъ това население въ Тесалия сж пелазгитѣ, а въ нашитѣ земи хетититѣ, които подъ напора на индоевропейцитѣ къмъ 1900 г. пр. Хр. се изселватъ въ Мала-Азия, за да отстѣпятъ мѣстото си, вѣроятно на тракитѣ.

¹⁾ N. Župančić, Tragom za Pelazgima, стр. 221.

²⁾ В. Миковъ, Приносъ къмъ погребенито на мъртвитѣ у старитѣ траки. И. И. Д. кн. XI-XII, стр. 136 и сл.

³⁾ N. Župančić, Etnogeneza Jugoslovena, стр. 152.